

אמנות אתיופית

הטמעה בתכנית הלימוד באמנות
של תכנית היל"ה

מאת: יורם בלומנקרנץ, רכז מקצוע אמנות

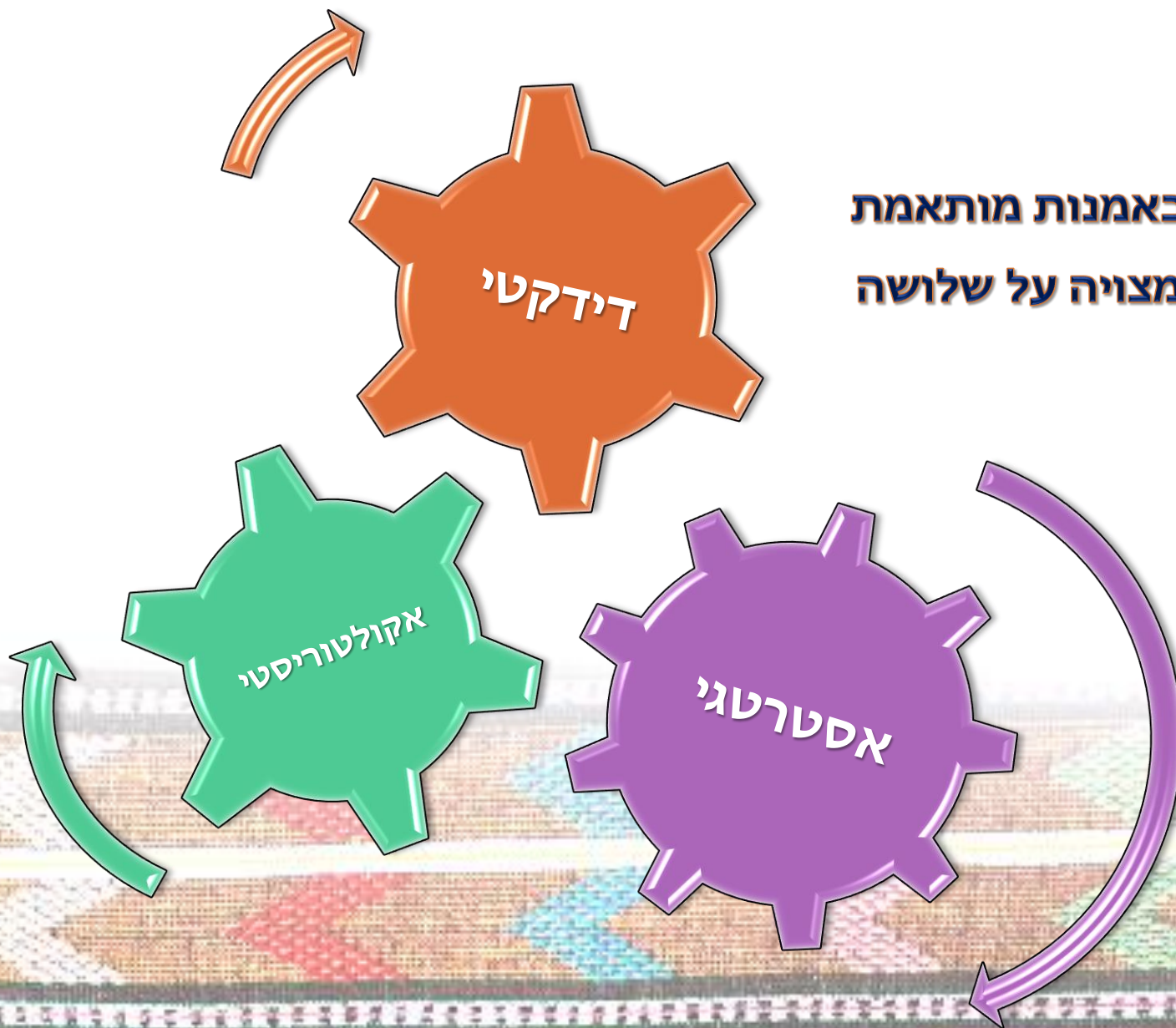
קיץ, 2019

ליג' פזס

נאע: יונס דקונטונלנא' נכו טלאגור אטנוע

מבוא

תכנית הלימוד באמנות מותאמת
לתכנית היל"ה מצויה על שלושה
צירים

הציר האסטרטגי

תכנית הלימוד מותאמת היל"ה מתחשבת באופיה של קבוצת הלימוד ההטרוגנית מבחינה גילאית, אינטלקטואלית ותרבותית, וכן בדפוסי הלימוד של תלמיד עם רמת מחוייבות וכושר למידה, המתבטאים ברמת הנוכחות ושיתוף הפעולה של התלמיד/ה. המחווון המותאם מאפשר למורה להעניק ציון חיובי לתלמיד עם מינימום תוצרים באמצעות מסגרת אסטרטגית של עבודה בסדרות, מתוך הבנה שסדרתיות (לו גם של מספר עבודות מצומצם) יוצרת משמעות. לדוגמא: מדו- מימד לתלת- מימד, מרישום לציור, מטכניקה לטכניקה ועוד.

הציר הדידקטי

מושתת על עקרונות "להתבונן, לחוות, להבין, לפרש" ובתנאי שבתנאיי מינימום ניתן יהיה לכמת את עשייתו של התלמיד לכדי הערכה/ציון כיחידה ל-10 או ל-12 ש"ל. לשם כך ניעזר בכלי 'תיק עבודה' שבתכנית לימוד. התכנית בנויה באופן שהמורה יוכל להסתמך ולחזק ידע ויכולות קודמות ולהישען על 2-3 תרגילי חובה יעודיים או מוטמעים בעבודתם של התלמיד/ה. הידע כולל: טכניקות ומושגים מרכזיים להבנת היצירה הפלסטית ותולדותיה מן המערב והמזרח: רישום, ציור, קולאז', דו- מימד ותלת- מימד, פרספקטיבה, גלגל הצבעים, פרופורציות של גוף האדם, קישוט, קליגרפיה, מלאכות ועיצוב מסורתי/שימושי ועוד.

הציר האקולטוריסטי

תכנית הלימוד מכוונת להעצמת התלמיד/ה באוריינטציה למרכיבי הזהות והעניין שלו/ה: מגדרית/ לאומית/ אתנית/ דתית/ תרבותית/ קהילתית, ועוד.

תכנית הלימוד מכירה בחשיבותה של הגישה הרב-תרבותית כמקדמת שוויון והכלה של כלל התרבויות והקהילות המרכיבות את החברה הישראלית מתוך הכרה בתיקון העוול ההיסטורי כלפי אוכלוסיות מודרות מבחינה לאומית, מגדרית, אתנית, אמונית, ועוד, ומתוך הבנה שהרכיב התרבותי בזהותו של תלמיד/ה בתכנית היל"ה היא קריטית להעצמתו ולהשתלבותו בחברה כשווה בין שווים. ועל כך חשיבותו של הציר האקולטוריסטי סביבו מודגשים מושגים, דימויים חזותיים ורעיונות מתוך עולמו התרבותי והקהילתי של התלמיד/ה.

<p>מקורות ההשראה שלי והתייחסות יצירתי אל השורשים, הזהות והקהילה שלי</p>	<p>אמן שליצירתי יש זיקה לעבודותיו</p>	<p>תקופות זרמים ותנועות שיצירתי מתייחסת אליהם</p>
<p>תיעוד תהליך היצירה בטקסט ובצילום</p>	<p>היצירה שלי</p>	<p>תרגיל/ סקיצה/ עבודה נוספים שהכנתי</p>
<p>טקסט חופשי בעקבות מפגש אמנות</p>	<p>חוויותי מתהליך היצירה</p>	<p>טכניקות וחומרים בהם השתמשתי ליצירה</p>

<p>תיק עבודה</p> <p>תחנת רוח</p> <ul style="list-style-type: none"> ◀ אמנות בלסטית ◀ תיאטרון ◀ מוזיקה 	 <p>תחנת רוח</p> <ul style="list-style-type: none"> ◀ אמנות בלסטית ◀ תיאטרון ◀ מוזיקה <p>תחנות רוח</p>	<p>על תכנית הלימוד תחנות רוח</p>
<p>על היוצרות (מודפס הפוך)</p>		<p>"המוטו שלי" (מודפס הפוך)</p>

מערך לימוד ליצירה בפרספקטיבה של אמנות אתיופית בישראל

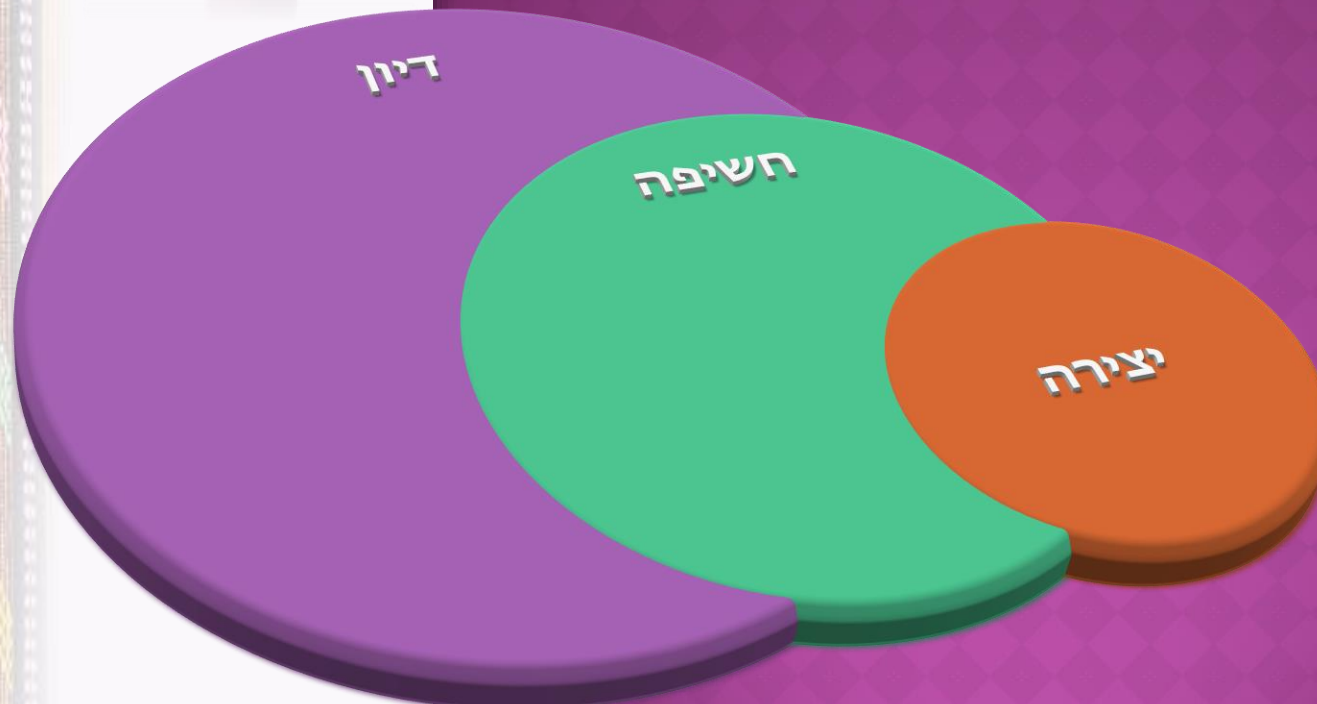

1. דיון בחשיבות השימור והלימוד של האמנות האתיופית ככלל מסורות
קהילות ישראל ורקע היסטורי של יהודי אתיופיה

(דיון ברב-תרבותיות ובתמות פוסט-מודרניסטיות)

2. חשיפה לחומרים ויזואלים וטקטואליים של האמנות האתיופית

3. תרגיל/ יצירה

1. דיון

נקודות למורה:

א. מהו מקומה ומעמדה של היצירה האתיופית בישראל?

ב. האם אפשר ליצור "יצירה אתיופית" בכיתת האמנות?

א. מהו מקומה ומעמדה של היצירה האתיופית בישראל?

את האמנות האתיופית בישראל אנו פוגשים בהצטלבות של הכרה, גישה ומדיניות רב-תרבותית וגישות פוסט מודרניות באמנות ובתרבות

"הפתיחות אל האחר פירושה ויתור על האמונה באמת אחת, המשמשת מכשיר של שליטה. זהו הצורך לדבר עם מישהו (או עם משהו) שלעולם יהא זו לי, ואף-על-פי כן עצם הזיקה אליו מגדירה אותי ואת עמדותי המוסרית כבעל אחריות למישהו שונה ממני מבחינה תרבותית" (עימנואל לוינס)

רב- תרבותיות, מהי?

בניגוד לגישה האתנוצנטרית הגוזרת את קיומן ואת ערכן של תרבויות אחרות מתוך השוואה למרכז אחד המזוהה בלעדית עם התרבות המערבית, הגישה הרב-תרבותית שואפת להיות לא היררכית. היחס כלפי השונה והזר אינו רק סובלני, כמצוות הליברליזם הקלאסי; הדיאלוג עם השונה אינו מתנהל מתוך עמדה פטרונית ומתנשאת, אלא כהליך המכונן את עצם הסובייקטיביות שלנו.

הצעה לשאלות לדיון בכיתה

✓האם לדעתך ישראל היא מדינה רב- תרבותית?

✓כיצד נוכל לבטא את הזהות הייחודית לנו מבחינה אתנית או לאומית ועדיין

להיות ישראלים?

✓האם לדעתך המדינה צריכה להשקיע משאבים לטובת שימור תרבותי ייחודי או

הקהילה צריכה לדאוג לצרכיה התרבותיים בעצמה?

נקודות להנחיית דיון לחשיבותה של הגישה הרב-תרבותית

❖ זכויות קהילתיות - מבחינה פוליטית, ההשקפה הרב-תרבותית מבקשת להגן על זכותם של מיעוטים לדבוק בנורמות ובאורחות חיים ייחודיים, תוך בידול אידאולוגי מתרבות הרוב

❖ ריבוי - בניגוד למושג "תרבות", יציר רוחה של הנאורות, המנוסח בלשון יחיד ומציע דגם אוניברסלי ומהותני, הרב-תרבותיות דוברת בלשון רבים. מציעה מצבי הטרואגניות וריבוי כחלופה לתרבות הומוגנית, היררכית באופייה ודכאנית בפוליטיקה שלה

❖ דיאלוג - בניגוד לתיאוריות המתמקדות ביחידות לאומיות הומוגניות, ההתבוננות הרב-תרבותית חוצה את גבולות מדינת הלאום ובוחנת את התרבויות השונות החיות בתוכה ומחוצה לה באמצעות דיאלוג בין זהויות תרבותיות שונות או בין זהויות אתניות המרכיבות תרבות נתונה.

❖ ריקלימינג - השקפת העולם הרב-תרבותית חוקרת כיצד מאבקי כוח והקשרים היסטוריים מְבַנֵּים זהויות מגדריות, מעמדיות, גזעיות ולאומיות. מונחים כגון אחרות, שוליות, הבדלים ופוסט-קולוניאליזם משמשים מקור להעצמה ולהתחדשות

אדריכלות ויקטוריאנית, מלון סנט פנקראס, לונדון
אדריכל סיר ג'ורג' גילברט סקוט, 1861

אדריכלות מודרנית - באוהאוס בית רייספלד
רח' הירקון 96, אדריכל: פנחס ביז'ונסקי, 1935

פוסטמודרניזם וערכי השיפוט האמנותי - הגדרות כלליות למורה

מודרניזם ופוסטמודרניזם הם שני זרמים מרכזיים באמנות של מאה השנים האחרונות. מודרניזם הוא סגנון באמנות הפלסטית, באדריכלות, בצילום, בספרות, בקולנוע, בתאטרון וכיוצא בזה, שהיה רווח החל מאמצע המאה ה-19 ועד אמצע המאה ה-20. סגנון זה מבליט את הממד הרציונלי, המופשט והגואל של האמנות: הוא מאמין באפשרויות הקדמה, דחיית הישן מפני החדש. ידועה בהקשר זה אימרתו של האדריכל האוסטרי אדולף לוס "קישוט הוא פשע"

הפוסטמודרניזם משקף מוסכמות אסתטיות חדשות המתפתחות בתחומים אלה, החל מאמצע המאה שעברה ועד לימינו. מאפיינים כלליים של הסגנון הפוסטמודרני הם צמצום הפער בין אמנות "גבוהה" ל"נמוכה", ציטטות היסטוריות ואקלקטיזם סגנוני, נטייה לפרודיה ולמודעות למוצר האמנותי כפרי של שעתוק והתחזות, טיפול בצומת אמנות-מדיה-צריכה, פירוק דרכי הייצוג והשפות של המודרניזם העילי. ידועה אימרתו של האדריכל רוברט ונטורי Less is bore פחות הוא משעמם, כפרפראזה על האמירה המפורסמת של מיס ון דה רוהה Less is more

(עיבוד והוספות מתוך הבלוג "האנציקלופדיה של הרעיונות")

<http://haraayonot.com/idea/postmodernism-in-the-arts/>

אתיופיים בישראל

עליית ביתא ישראל למדינת ישראל החלה בתחילת שנות ה-60 של המאה ה-20, תחילה כבודדים בצורה בלתי חוקית והחל משנת 1977 בצורה חוקית. גלי עלייה משמעותיים – "מבצע אחים" בשנים 1979–1990 ו"מבצע שלמה" במאי 1991. לאחר מכן עלו לישראל יהודי קווארה וצאצאי יהודים שכוננו בישראל "פלאשמורה". לפי החלטה 716 של ממשלת מנובמבר 2015, צפויה העלייה המאורגנת מאתיופיה להסתיים בנובמבר 2020. נכון לסוף שנת 2016 מנתה אוכלוסיית יוצאי אתיופיה מעל ל-144 אלף נפש בישראל (מהם כ-58 אלף צברים שהיוו 1.67% מאוכלוסיית ישראל).

2. חומרים

אמנים אתיופים עכשוויים בישראל

יצירה בזיקה למציאות
חברתית ולמאבק
האתיופי

יצירה ברפרנס
למלאכות ולמסורות
האמנות האתיופית

❖ עוסקים בתימות שונות ובשלל אמצעים ומדיות ומחברים בין עבר והווה – מסורת וחידוש

❖ מהם מהגרים ומהם ילידי הארץ - מתמודדים עם קשיי קליטה והשתלבות ויוצרים בתקופה בה הולכת וגוברת בעולם התעניינות גדולה באמנות של תנועות שחרור, מיעוטים, וקהילות מן העולם השלישי ומחלקי העולם המשתחררים מעול הקולוניאליזם.

❖ רבים מהם מתכתבים עם אמנות אתיופית מסורתית ותמות מן התרבות האתיופית ועבודתם מייצגת תודעה קהילתית וחברתית מתקדמת

אמנות אתיופית מסורתית – סקירה היסטורית

עיסוקם של יהודי אתיופיה באמנויות השונות הוא תולדה של נסיבות היסטוריות, בהן איסור על בעלות על אדמה (הקיסר הנוצרי איסחק, המאה ה-15) ופניה למקורות פרנסה ממקורות של נכסי דלא נידי וחקלאות לעבודות ניידות בהן: נגרות, בניה, נפחות, אריגה, קליעה וקדרות. הגברים נודעו כבנאים מעולים של מבצרים וכנסיות והנשים כרוקחות צבעים וכמעטרות. מלאכות אלה סימנום כבני מעמד נמוך וכעוסקים במאגיה וכישוף בשל השימוש באש ועשן. אמנות הקדרות היא מסורת רבת שנים בקרב יהודי אתיופיה, ואולם אמנות הפיסול היא תופעה מודרנית (משנות ה-1960 לערך) ומקורה במפגש שבין התרבות האתיופית לתרבות המערבית ולתעשיית המזכרות. ידועה מלאכת הקדרות של נשות הכפר וורקה הסמוך לגונדר. מרתקת העובדה כי עבודתם של יהודי אתיופיה המסורתיים כללה כיור ועיצוב חיות

עמאות וצלבים. ההסבר לכך היא נכונותה של ההנהגה הדתית להקל על הקהילה בפרנסתה והכנסותיה ולהעלים עין מן האיסורים ההלכתיים לטובת צרכיה הכלכליים של הקהילה ומתוך תימוכין כי היא לא נעשית ממילא לצרכי פולחן ועבודה זרה.

סגנון

האמנות האתיופית מתאפיינת בשימוש בחומרים טבעיים ובסיסיים. סגנון הפיסול והציור נאיבי. בציור, ברקמה ובקליעה ניכר שימוש בצבעוניות עזה. הדימויים הם על פי רוב מטפורות משלים וסיפורי עם שעוברים מדור לדור ומבטאים: תקוות, שאיפות ומשאלות לב, קשיים ואכזבות, סצינות מהתנ"ך, הווי חיי הכפר, כמיהה לירושלים סצינות מן העליה לישראל וההשתלבות בה.

גור אריה יהודה

על פי המסורת האתיופית, קיסרי אתיופיה הם צאצאי שלמה המלך ומלכת שבא. כמו כן, יהודי אתיופיה (ביתא ישראל) רואים עצמם צאצאי שבט יהודה. קיסר אתיופיה נשא, כאחד מתאריו, את התואר "אריה יהודה הכובש", והאריה הופיע על דגל האימפריה האתיופית וכן על בולים ומטבעות.

קדרות וכיור

פיסול

כלי אוכל

חפצי פולחן

מרכז אהטה - קרית גת

פסלוני ברכה

פסלון האישה/ עם הציפור הינו ברכה ליצירתיות
פסלון האישה/ עם הסל הינו ברכה לשגשוג כלכלי
פסלון האישה/ עם התינוקות הינו ברכה לפוריות
פסלון האישה/ עם הספר הינו ברכה לחכמה

(עדנה סנבטו, מרכז אהטה)

פיסול

בחברה האתיופית הפסלוניים הם סמלים בעלי ערך שימושי ורגשי. הם מסמלים את השאיפות והחלומות של רוכשי/ות הפסלים לפוריות, יצירתיות, הורות ושפע כלכלי. הפיסול והקדרות מתאפיינים בפשטות סגנונית וללא שימוש בגלזורות.

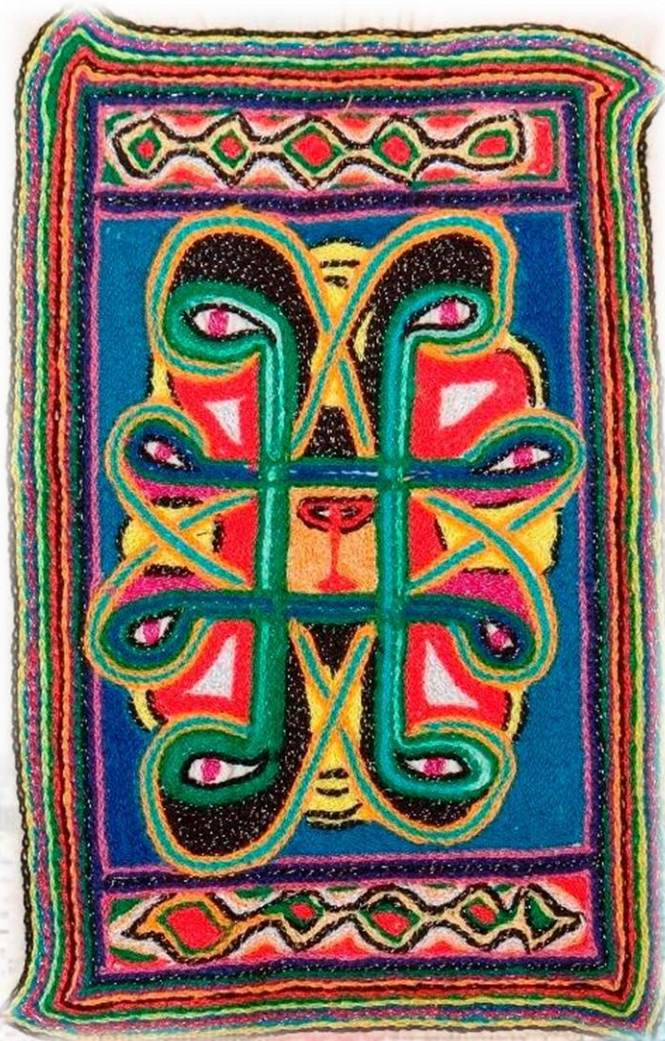
תיבת אהבה

קליעה

בקרב יהדות אתיופיה, היה נהוג להעניק סלסלת קש כמתנה לכלה ביום חתונתה. הכלה, מצידה, אפסנה בסלסלת הקש את תכשיטיה. שימוש נוסף של סלסלת הקש הוא לאחסון ושמירה של דברי מתיקה כגון סוכריות.
(מרכז אהטה, עמותת אלמז)

טקסטיל ורקמה

הרקמה האתיופית נקראת טָלָף, עשויה תך שרשרת ומאופיינת בצבעוניות רבה ובדגמים מורכבים - השטח הרקום ממלא בצפיפות עד שהוא נראה כתמונה תלת ממדית. הרקמה מסמלת את עושרה ואת אושרה של האישה. ככל שהרקמה בשמלת האישה (קמיס) עשירה בדגמים ובצבעים, כך גדולה יותר יכולתה הכלכלית של הלובשת אותה וגם כבוד בעלה אליה. בתחילה רקמו צלבים, כסמל אתיופי, אבל עם החשיפה ליהדות העולם במאה העשרים נוספו סמלי מגן דוד. דגם הצמח מסולסל, מורכב ותחום במסגרת, מסמל את רצונם של יהודי אתיופיה לפרוץ את הגבולות ולעלות לארץ ישראל.

לקיה ירדני, קבוצת אהטה

אלדד טרקה

נ. 1983 באתיופיה והגיע שנה אחרי. בוגר סטודיו B6
ושנקר במסלול טקסטיל מבטא בעבודותיו את
הצבעוניות האפריקאית, הצורות והקרקועים המסורתיים
ומשלב אותם עם חומרים חדשים וצורות חדשות
בעבודות ידניות וממוחשבות היוצרות מראה עכשווי.
טרקה, שחקר את הרקמה האתיופית, קליעת הסלים
והלבוש האתני משתף פעולה עם עמותת אלמז

פיטה, מיצג 2014

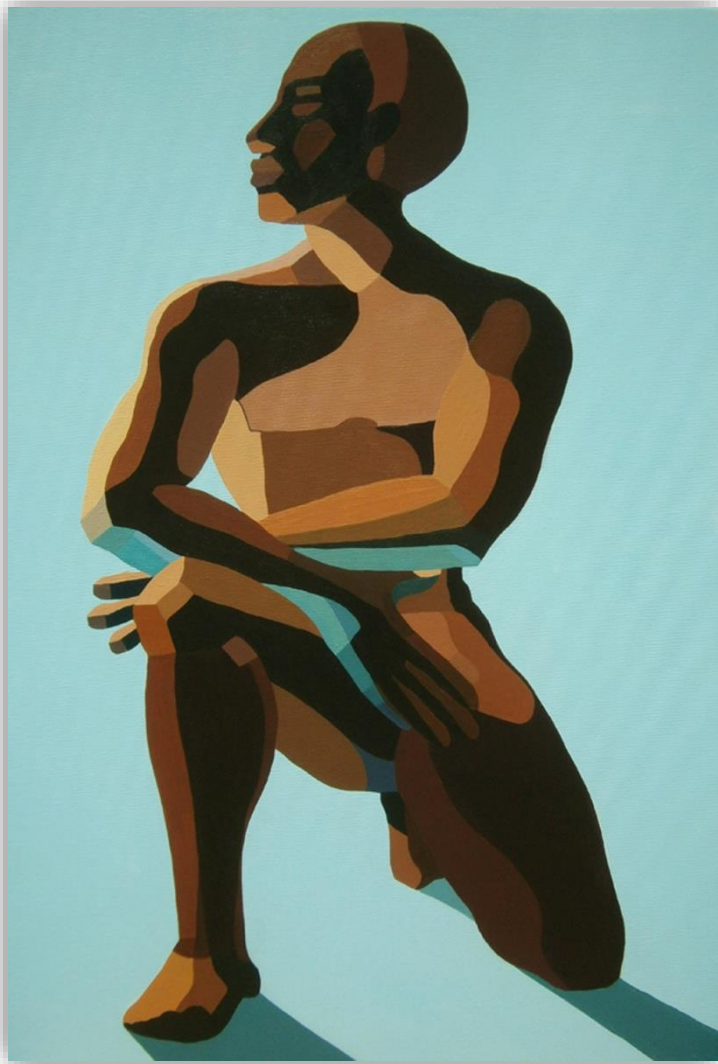
זווידיתו יוסף סרי

נולדה באתיופיה בשנת 1983 והגיעה לישראל ב-1991.
בוגרת המסלול לאמנות במכללת ספיר. מיצגיה המורכבים
מתייחסים למקורות תרבותיים רבים.

נירית טקלה

ילידת אתיופיה ב- 1985, עלתה לארץ בגיל 6. מתגוררת ויוצרת בצל אביב. בוגרת בית הספר לאמנות רב-תחומית בשנקר. עבודותיה נוגעות בסוגיות העולות מחיי היומיום של "ביתא ישראל" במציאות הישראלית העכשווית כמו גם מתוך הזיכרון, המיתוסים והפולקלור של התרבות האתיופית

צדק ליוסף סלמסה, אקריליק על קנבס, 2016

האישה והאריה, אקריליק על קנבס, 2017

טפאי טגניה

נ. 1975, בכפר אבלה סיפה באתיופיה. הגיע לישראל 1997. בוגר אסכולה- מימד. פסליו מתארים סצנות וזכרונות מן העבר הביוגרפי והמשפחתי ותמונות מחיי היומיום באתיופיה. עבודותיו עשויות מחומרים מסורתיים אך בטכנולוגיות מתקדמות: הבסיסים עשויים ברזל וקלקר ודבקים תעשייתיים שונים ונעטפים בעלי בונה. מייצגים עקרונות אקולוגיים ושאיפה לחיים הרמוניים עם הטבע

דיוקן עצמי. 2014

נשים עובדות, מדיה מעורבת 2011

תרבות מסביב לבית, 1997

קמיס, 2010

זיכרון מהעבר, 2009

התעוררות, (פורטרט עצמי), 2010

אור אברהם טמסה

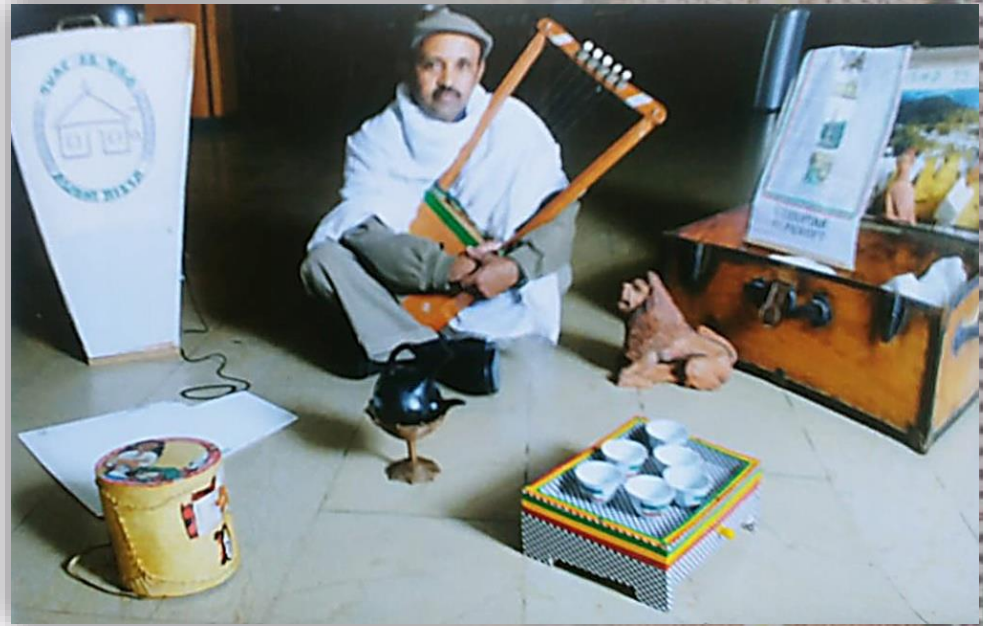
בני וודו

פורטרט עצמי, רחובות, 2009

עלמו אישתה

מוזיאון במזודה

בגר תואר שני באמנות וחינוך, עורך
הרצאות ותצוגות של אמנות ותרבות
אתיופית בבתי ספר ומוסדות חינוך
ברחבי הארץ

קולקטיב ביתא - אמנות יוצאי אתיופיה

3. תרגיל/ יצירה

✓ האם תלמיד יכול ליצור "יצירה אתיופית"

✓ מה "אמנות אתיופית" מייצגת עבור התלמיד?

נצטט מן הרציונל של תכנית הלימוד באמנות, סעיף א':

"יושם דגש על שימוש במושגים כגון: אטריבוט, ציטוט, אדפטציה, התכתבות, פאראפרזה, מחווה, ואופן הבעתם ביצירה"

המורה יכול להנחות את התלמידים ליצור יצירה בהשראת חומרי הלימוד שהוצעו בחשיפה לאמנות אתיופית וליצור בהתייחס למושגים לעיל:

אטריבוט - באמצעות טיפול ברדי מייד

ציטוט - באמצעות "שתילה" של אלמנט מהאמנות האתיופית בתוך יצירה אישית בסגנון אחר

אדפטציה - להכין יצירה שמאמצת דפוס או פרקטיקה אתיופית (למשל פסלון מזל אישי)

התכתבות/ פאראפרזה - התייחסות ליצירה ספציפית ויצירת דיאלוג איתה בפרספקטיבה אישית (למשל, התייחסות לנושא החוזר באמנות אתיופית עכשווית כגון: מעמדן של נשים בקהילה, פרפורמנס וצבע עור, ועוד

מחווה - באמצעות התייחסות לגוף עבודות של אמן או לאסטטיקה האתיופית (למשל לצבעי הדגל האתיופי ולסמלים שונים)

לקיה ירדני, רקמה, מרכז אהטה

טגיסט יוסף רון, ערב החתונה, 2011 עבודת מחשב

ביצירות שלפנינו נוכל להדגים את ההתייחסויות לאמנות אתיופית על- ידי שתי אמניות אתיופיות:

לקיה ירדני, אמנית רקמה אתיופית, יצרה תמונת טבע דומם רקומה באמצעות תך לולאה המזוהה מאוד עם הרקמה האתיופית המסורתית. בתמונה מופיע הכלי המסורתי להכנת קפה - ג'בנה.

טגיסט יוסף רון, אמנית רב- תחומית, יצרה עבודת מחשב המתייחסת לרקמה המסורתית בבגדי הכלה האתיופית.

• עמוד על מאפייני השימוש וההתייחסות לאמנות אתיופית בעבודות אלה ונסה ליצור עבודה דומה

יצירות לדוגמא - המשך

שאלות שניתן לשאול בניתוח היצירות:

- למעט העובדה שיצירתו של לאונרדו דה וינצ'י היא דו-ממדית ויצירותיהן של קיקי סמית' ודנה סנבטו היא תלת-ממדית, במה הן נבדלות באופן עקרוני? (שים לב ליחסים בין אברי הגוף השונים של הייצוגים)
- מה לדעתך מייצגת כל אחת מהיצירות?
- נסה לאתר את היצירות ומדע עליון ברשת האינטרנט ובדוק מה ייעודה של כל אחת מהיצירות, היכן הן מוצגות ומה רצו האמנים להביע ביצירתן.

עדנה סנבטו, מיסיל' יהודי אדומי לבריכה והצליחה (אמר) - בריכה לחממה, כד מיס- בריסה לשושנת ככלכילי - אירוסיה- מרכז תרבות ותעשייה של אמניות אדומיות בקרייית- נת ובניהול, 2010

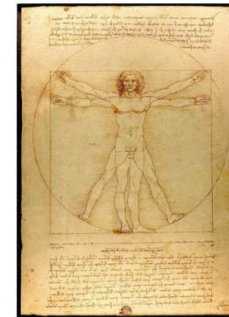

קיקי סמית', ללא כוונות, 2002

מרכס מותלדות האמנות לתרגיל דמות האדם ושאלות הנחייה:

- מיסיל גוף האדם: מיכאלאנג'לו, אלברטו גיאקומטי, קיקי סמית'
- אמנות מסורתית
- צלמויות פריון פחה- היסטוריות

למךך 3 ייצוגים של גוף האדם בזו- מימד ובתלת- מימד

ליאונרדו דה וינצ'י, האדם הוויטרובי (הרפורמציות של דמות האדם, על פי ויטרובוס) (1490)

הנחיות לביצוע עבודת תלת- מימד מתוך תכנית הלימוד באמנות אמנות אתיופית כרפרנס

יצירות לדוגמא - המשך

מערך להכנת פסלון (מתוך תכנית הלימוד באמנות)
תמונה 6 - פסלון מוגמר ממחיש התייחסות למאפייני
זהות, תרבות ואמנות אתיופיים.

יצירות לדוגמא - המשך

תרגיל בסימטריה, גזירה בקיפול של מסכה
התלמיד בחר להשתמש בצבעי הדגל האתיופאי
הסדנה לאמנות, רמת- אליהו 2009

מקורות קישורים ומצגות

ספרים וקטלוגים

הנזיר והאריה, אמנות אתיופית עכשווית בישראל
קמעות וכמיהות, אמנות אתיופית מסורתית בישראל
נשים והגירה - אמנות ומגדר בעידן טרנס לאומי

קישורים

קולקטיב ביתא ישראל

https://www.facebook.com/pg/CollectiveBetaArt/posts/?ref=page_internal

מרכז אלמז

<http://www.almaz.co.il/>

קולקטיב ביתא ישראל

https://www.facebook.com/pg/CollectiveBetaArt/posts/?ref=page_internal

מרכז אהטה

<https://www.facebook.com/%D7%90%D7%94%D7%98%D7%94-%D7%9E%D7%A8%D7%9B%D7%96-%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%A9%D7%9C-%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D-%D7%99%D7%95%D7%A6%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%90%D7%AA%D7%99%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%94-%D7%91%D7%A7%D7%A8%D7%99%D7%AA-%D7%92%D7%AA-227289200770073/>

ויקיפדיה קדרות ביתא ישראל

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%93%D7%A8%D7%95%D7%AA_%D7%91%D7%99%D7%AA%D7%90_%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C

האנציקלופדיה של הרעיונות

<http://haraayonot.com/>

5 אמנים יוצאי אתיופיה מספרים על יצירותיהם, בערב הוקרה לאמנות האתיופית

<https://www.youtube.com/watch?v=yFEC0TeosGI>

רקמה כביטוי אמנותי - על הקמה האתיופית

http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/AgafPituachPedagogi/moreshet_yahadut_etyopya_omanut_hazutit_yesodi_presentation.pdf

אגודת יהודי אתיופייה

<https://www.iaej.co.il>